

Kovács Judit

Szükségük van-e speciális képzésre az alsó tagozatos nyelvtanítóknak?

@ABSTRACT = 1999 novemberében Mire képes az iskolai nyelvoktatás? címmel kerekasztal-beszélgetést közzétűnt az iskolai idegennyelv-tanítás problémáiról. A beszélgetésben többször is szóba került az alsó tagozatos nyelvoktatás kérdése, illetve az, hogy milyen feladatokat ró ez a a tanítóképzésre. Az alábbiakban Kovács Juditnak – aki hosszabb ideje foglalkozik a tanítójelöltek idegen nyelvi képzésével – témával kapcsolatos hozzászólását adjuk közre.

Az Új Pedagógiai Szemle 1999. novemberi számában megjelent „Mire képes az iskolai nyelvoktatás? Beszélgetés az idegennyelv-tanításról” című kerekasztal-beszélgetés által felvetett témák mindegyikét nagy érdeklődéssel fogadtam. Valóban lényeges, hogy a nyelvoktatás intézményesített formáiról, a közoktatás által kínált lehetőségekről időről időre nyilvánosságra kerüljenek vélemények a szakemberek részéről. Az idézett beszélgetés pozitív vitaszelleme engem is hozzászólásra késztet, különösen az alsó tagozatos nyelvoktatással kapcsolatosan elhangzottak okán, mivel jómagam a Budapesti Tanítóképző Főiskola Idegen Nyelvi és Irodalmi Tanszékén 1992 óta veszek részt az alsó tagozatos nyelvtanítóképzésben.¹

A vitában sok, általam is osztott nézet mellett elhangzott egy vélemény, amely szerint az alsó fokon nyelvet oktató pedagógusnak nem kell feltétlenül formális képzésben részesülnie ahhoz, hogy nyelvet tanítson. „Ma, amikor a módszertani könyvek széles körben hozzáférhetőek, évente konferenciák tömegét rendezik meg, nem kell feltétlenül formális iskolai képesítéssel rendelkezni ahhoz, hogy az ember beletanuljon a nyelvtanítás módszertanába” (idézett cikk, 33. oldal). Ezzel a véleménnyel a beszélgetésben részt vevők egyike sem vitatkozott. Én viszont úgy gondolom, nagy annak a pedagógusnak a felelőssége, aki egy gyermeket először idegen nyelvre oktat. Az elmúlt időszakban sok példát láttunk arra, hogy a módszertanilag-nyelvileg nem kellően megalapozott idegennyelv-oktatás attól eltekintve, hogy nem hatékony, még morális károkat is okozhat. Szülők és iskolaigazgatók vélekednek úgy, hogy az idegen nyelv bevezetése alsó tagozaton nem kívánatos, csupán azért, mert a látott példák taszítóak. Mivel a rossz példa híre messzebbre eljut, mint a helyes gyakorlaté, általánosító vélemény született: kisiskolásnak még nem való a nyelv. Persze, hogy nem, ha azt a tradicionális, 30-40 évvel ezelőtti, nyelvtan- és fordításközpontú klasszikus módszerrel oktatják. A mai szülők, igazgatók, illetve oktatási döntéshozók nagy része számára a nyelvtanulás száraz tankönyvi szöveg tanórai cséplése merev padsorokba ültetett tanulók számára, akiknek az idegen nyelv nem más, mint óráról órára megtanulandó tananyag, és nem leendő kommunikációs eszköz. Ezzel szemben a kisiskolások idegennyelv-tanulásának alapvetően más az atmoszférája: szőnyegen kuporgó gyerekek mesét hallgatnak, vagy körjátékot, társasjátékot játszanak, gyurmáznak, kívágnak, ragasztanak, a tanteremben szabadon mozogva keresnek meg elrejtett tárgyakat, miközben a kommunikáció nyelve szinte kizárólag a célnyelv. Ebből is kiderül, hogy igenis komoly módszertani felkészültséggel kell rendelkeznie annak, aki kisgyerekeket idegen nyelvre oktat, egyébként már a célok meghatározásakor hibázhat.

A Budapesti Tanítóképző Főiskolán 1991-ben indult először angol és német nyelvoktató-tanító program, azzal a céllal, hogy nyelvileg és módszertanilag egyaránt kompetens pedagógusokat képezzen a 6–12 éves korosztály idegennyelv-oktatására. A kvalifikáció alapfeltétele, hogy a programban részt vevő hallgató általános tanítói stúdiumokat is folytasson, és mintegy azt kiegészítve – számolva ennek plusznehézségeivel – folytasson

nyelvtanári tanulmányokat. Természetesen ennek előfeltételeként legalább középszintű nyelvtudással kell rendelkeznie. Nem a nyelvvizsga a követelmény, hanem az ennek megfelelő nyelvi szint; ezt fejlesztjük tovább, hiszen a nyelvtanítói tanulmányok az első perctől kezdve a célnyelven folynak, anyanyelvi és magyar oktatók irányításával. Nem véletlenül beszélünk nyelvtanítói és nem nyelvi tanulmányokról, ugyanis a mi programunk kezdettől deklaráltan nyelvtanítói képzés, nem pedig nyelvi képzés, ettől elkülönülő módszertan és egyéb stúdiumok. A hivatkozott cikknek az a része tehát, hogy ennek a korosztálynak a nyelvi felkészítésére nincsenek programok, szerencsére nem alapul pontos információ. A mi intézményünkön kívül még 11 vidéki tanítóképzőben folyik hasonló program, amely már csaknem tíz éve bocsátja szárnyra nappali tagozaton és speciális szakirányú továbbképzésen végzett hallgatóit azzal a céllal, hogy az alsó tagozaton kizárólag olyan pedagógusok tanítsanak nyelvet, akik ilyen irányú felkészítést kaptak. A program a két életkor-specifikus szaktárgy, a tantárgypedagógia és a gyermekirodalom tantervének megfogalmazásakor arra alapozott, hogy a nyelvoktatás speciális területére képez olyan szakembereket, akik elsősorban a gyereket tanítják és nem a nyelvet. Ennek megfelelően az alsó tagozatos nyelvoktatás céljait a következőkben látja:

- A nyelvtanulásnak az általános nevelési célokkal összhangban, a gyermek fogalmi gondolkodásának kialakításához kell segítséget nyújtania.
- A nyelvtanulás az általános készségfejlesztés (írás-olvasás, számolás, nyelvi tudatosság), valamint a társadalmi készségek (a gyermeket körülvevő világ iránti kíváncsiság felkeltése) fejlesztésében játszik fontos szerepet.
- A nyelvtanulás iránti pozitív attitűd kialakulása nagyban hozzájárul a későbbi sikerekhez, amikor is a nyelvelsajátítás nem tudatos módszerei után már a tudatos nyelvtanulás időszaka következik.
- Végül, de nem utolsósorban, a nyelvtanulás közvetlen nyelvi eredménnyel jár, hiszen a tanulók bizonyos nyelvi formákat elsajátítanak a nyelvtanulás során.

A fenti célokból egyértelműen kiderül, mi az oka annak, hogy „hagyományos” egyetemi diplomás nyelvtanárok, de még a 10–14 éves korosztályra specializálódott főiskolát végzettek is alapvetően más elképzelésekkel, más célokkal közelítik meg az alsó fokú nyelvoktatást, mint a tanítóképző oktatói. Az általam vitatott véleményen lévő kolléga még hozzáteszi, hogy a 30 éve végzett nyelvtanárok semmivel sem jobbak, mint az egyáltalán nem képzettek, mivel tudásuk mára már elavult. Lehet vitatkozni ezzel a megállapítással is, mivel egy nyelvtanár naprakészségét, tudásának korszerűségét nem az dönti el, hogy mikor kapta a diplomáját, hanem az, hogy mit csinált azóta. Amennyiben a tanárképzést élethosszig tartó folyamatként fogjuk fel, és a legújabb szakirodalom erre biztat minden, tanárképzéssel foglalkozó szakembert, adhatunk annyi bizalmat kollégáinknak is, hogy feltételezzük, éppen az említett továbbképzések, konferenciák, illetve a szakirodalom olvasása révén módjuk volt haladni a korral. Éppen a nyelvtanító-képzés szerepének fontosságát emeli ki a vita másik hozzászólója, amikor megjegyzi, hogy az alsó tagozatos nyelvoktatásnak nincsenek komoly ellenjavallatai a gyerekek számára, annál több odafigyelést igényel azonban a tanár és a tananyag kérdése.

A tanár felkészültségét az alábbiakban határozhatjuk meg: 1. Nyelvtudás, amelynek tartalma eltér a más fokon tanító nyelvtanárétól, mivel sokkal praktikusabb, gyakorlatiasabb szókincset tartalmaz, hasonlóan az anyanyelvi órák szókincséhez. 2. Tantárgy-pedagógiai ismeretek, amelyek alapvetően mások, mint az oktatási rendszer többi pontján, hiszen egyrészt a mese, a

tánc, a játék, a bábozás, a modellezés stb. képezi a nyelvoktatás módszertani alapjait, másrészt mindezeket formális nyelvoktatás helyett témaközpontú oktatási formában kell közvetíteni. A képzett tanítók járatosak ezekben az oktatási formákban, de a „hagyományosan” képzett nyelvtanárok számára ez új szakma megtanulását jelentené, amely legalább olyan nagy ugrás, mintha egy képzett tanító veszi a fejébe azt, hogy megtanul egy nyelvet. Más szóval: nemcsak az jelent minőségi változást, ha egy tanító nyelvtanító akar lenni, hanem az is, ha a nyelvtanár nyelvtanító akar lenni, amihez formális képzésben kell részesülnie, hiszen ez utóbbi esetben a fókuszban nem az idegen nyelvnek, hanem a tanítandó gyereknek kell lennie.

A fentiek értelmében talán az is indokoltnak látszik (bár ezt a témát az említett cikk nem érinti), hogy az alsó tagozaton elkezdett kéttannyelvű oktatási forma miért lehet a hagyományos nyelvoktatás sikeres alternatívája. A tartalom- vagy témaközpontú nyelvtanulástól csak egy lépés a tantárgyközpontú nyelvtanulás, melynek során a tanulók tantárgyi tartalmakat sajátítanak el a célnyelven. Ez azért lehetséges, mert a kisiskolások fejlődésüknek abban a szakaszában vannak, amikor gondolkodásuk jellege és korlátai még nem teszik lehetővé számukra, hogy elvont nyelvtani fogalmakat értelmezzenek, ugyanakkor a világ megismerésének számos, életkor-specifikus módját sikerrel alkalmazzák. Ilyen például a nyelvoktatás során a már említett téma- és tartalomközpontú oktatás, amely a megértést nagymértékben segítő beszédhelyzeteket teremt. A kéttannyelvű általános iskolák példája is azt bizonyítja, hogy ennek a korosztálynak alapvetően eltérnek a nyelvoktatási igényei a többi korcsoportétól, és speciális igényeik kielégítésére speciális képzésben részesült pedagógusokra van szükség.

Jegyzetek:

1 Az intézmény elnevezése ma ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kara.